

ŽIVOT

Br. 4.

SRPANJ 1925.

God. VI.

NICEJSKI SABOR.

Niceja je nekoć bio ugledan grad u Bitiniji u Maloj Aziji; **ma-ter urbium** (Ammian. Marcell., Histor. 26, I). Taj se grad takmio s Aleksandrijom, čak s prijestolnicom Nikomedijom. Danas je na istom mjestu selo Isnik s 1—2 tisuće duša, a mnoštvo razvalina dokaz je velikog opsega nekadanjeg sjaja stare Niceje, koja se sterala na istom mjestu. Nama će kršćanima biti vazda ime ovog grada milo i puno divnih uspomena, jer se u njemu održao prvi opći crkveni sabor, koji je tako važan za našu sv. vjeru i našu katoličku prošlost.

Sv. Atanazij priznaje polovicom četvrtoga vijeka, da su »pri-znali taj sabor Dalmatinci, Dardanci, Macedonci, Epirci, na Kreti i drugim otocima, na Siciliji, Cipru, u Pamfiliji, Liciji, Isauriji, u sve-mu Egiptu i Libiji, pa i većina Arabije«. (Ep. ad Afros c. I). Dru-gom zgodom nazivlje on ovaj sabor »pravim stupom i trofejom svake hereze«. (Opp. II. p. 718). Oko 100 godina kasnije piše Leon I.: »Sveti su i časni oni Oci, koji su u Niceji osudili sakri-legnog Arija s njegovom bezbožnošću i stvorili zakone crkvenih kanona, a oni će postojati sve do konca svijeta. Ti Oci žive kod nas i po svem svijetu u svojim ustanovama: I ako se kad tko usudi i što drukčije uvede, odmah se to bez oklijevanja dokine, da se tako ništa nikakovom izmjenom ne promijeni ono, što je ustanov-ljeno općenito na vječnu korist«. (Ep. 106, n. 4). Tillemont ističe, kako Grci imaju posebnu svetkovinu na uspomenu nicejskog sa-bora, i to u nedjelju pred Duhovima, Sirci u srpnju, Egipćani u studenom (Mémoires pour servir à l'histoire ecclésiastique, t. 6, p. 293) i završuje: »Kad bismo htjeli navesti sva svjedočanstva o ugledu nicejskog sabora, beskrajni bi to bio niz navoda i nitko nije, izuzevši nekoliko krivovjeraca, drukčije govorio nego li s najvećim počitanjem o tom svetom saboru«.

Veličanstven je bio ovaj sabor poradi broja biskupa i to tako vrsnih pastira, kako su nam zabilježili prvi crkveni povjesničari: Sokrat, Sozomen, Epifanij, Rufin, Eusebij i Teodoret. Eusebij, prijatelj Konstantina Velikog i savremenik ovog sabora, bilježi, da su u saboru učestvovali i biskupi, koji nijesu bili iz rimskog

carstva, kao iz Perzije i Skitije. Ovaj isti pisac veli, da je bilo tu preko 250 biskupa (Vita Constant. III. 8). Atanasij kaže, da ih je bilo 318. (Ep. ad Afros, c. 32). Isto tvrde Teodoret, Epifanij, Ambrosij, Gelasij, Rufin i kalcedonski sabor. (Actio II). Tu su bili biskupi: Aleksander iz Aleksandrije, Eustahij iz Antiohije, Makarij iz Jeruzalema, Eusebij iz Cesareje (povjesničar), Eusebij iz Nikomedije, Potamon iz Herakleje u Egiptu, Pafnucij iz gornje Tebaide, Spiridion iz Cipra. Pafnuciju izbiše oko i osakatiše ga na koljenu za Maksiminova progona, Spiridion je bio čudotvorac, Pavao je iz Neocaesareje imao uzete ruke, jer ga Licinij mučio užarenim željezom; Jakov Nisibisa tvorio je čudesna, dapače i mrtvace uskrisio; Leontij je iz Cesareje imao proročki duh, sv. Nikola je iz Mire u Maloj Aziji poznat i djeci (radi dijeljenja darova). Eusebij primjećuje: »Jedni su se odlikovali mudrošću, drugi strogim životom i svojom ustrajnošću, treći svojom skromnošću«. (I. c. III, 9). Na samom je saboru Konstantin javno poljubio Pafnuciju očne šupljine. Tu su eto bili i mnogi svjedoci i mučenici kršćanski, gojitelji katoličke nauke i mudrosti, svijet katoličke Crkve.

Nicejski je sabor i stoga vrlo važan, što je raspravio pitanja, koja su i danas za nas aktuelna. Takvo je pitanje o božanstvu Kristovu i o crkvenoj disciplini. Tu se vidi, kako su najstariji vijekovi sudili o tim stvarima jednako kako i danas katolička Crkva sudi. Na tri je pitanja odgovorio odlučno i auktoritativno ovaj prvi sabor: je li Isus pravi Bog? da li Meletij smije kršiti crkvene odredbe? kada da se u svojoj Crkvi svetkuje Uskrs?

Ove se godine ispunja 1600. godišnjica nicejskog sabora, pa kako smo mi katolici pravi baštinici sve nauke i postupka ovog sabora, skroz je opravdano, da ovaj jubilej i uspomenu tog sabora proslavimo i oživimo: To je eto jubilej u jubileju! Sa zahvalnošću smo stoga primili riječi sv. Oca Pija XI., koji je u akoluciji 30. ožujka tek. godine kazao pred kardinalima u Rimu: »Ove se godine vraća 16. stogodišnjica nicejskog sabora, kada je u prvom općem saboru preko 300 biskupa obranilo božanstvo istog Gospodina našeg Isusa Krista od bezbožnih zabluda krivovjernih, te je u isto doba oslobodilo Crkvu svake infiltracije poganskog praznovjerja. Tu su predsjedali Osij, biskup iz Kordube, i Vit i Vincencij, rimski svećenici, koji su učestvovali kao legati Apostolske Stolice u ime i vlašću pape Silvestra, pa su prvi potpisali Djela i odluke sabora. Odavna čitjesmo u srcu želju, pa stoga hoćemo i naređujemo, neka događaj tako važan i dostojan proslavi vas katolički svijet dolično, a nada sve u Rimu. To je dobro i opravdano, jer su sljudbenici prave vjere po svem Istoku našli najčvršću braniteljicu i zaštitnicu svoje nauke u samoj ovoj Apostolskoj Stolici, koja je potvrdila jaakošću svoje svete vlasti premudre dekrete nicejskog sabora«.

I danas još ima u Rimu slavo luk, koji je senat podigao u čast prvom kršćanskom vladaru kao »utemeljitelju mira« (fundatori pacis). Taj je mir bio još sigurniji, kad je taj car pobjedio neprijatelja kršćanâ Licinija g. 324. Konstantin je vruće želio, da u jedinstvenoj njegovoj državi bude jedno žezlo i jedna vjera. Tu su mu želju mutile trzavice, koje su se mogle zamjetiti već odulje vremena; trzavice, koje su postajale sve to jače i ozbiljnije, pa i pogibeljnije po Crkvu na istoku. Uzrokom su bili tim neugodnostima: Arij, Melecij i staro pitanje o svetkovanju Uskrsa.

Tko je bio Arij i što je naučao?

Epifanij zove Arija »zavodljivom zmijom« (Haer. 69, 3). Dorner u kratko skuplja svoj sud o njegovim sposobnostima: »Arij je vrlo okretan u dialektici nižih kategorija logike, iznad njih dalje ne seže. Prva mu spekulativna svijest potpuno manjka«. (Die Lehre von Person Christi II, 776). Arij se rodio u Libiji ili (kako drugi tvrde) u Aleksandriji. Stalno o njegovu životu malo što znamo. Sokrat pripovijeda, kako je Arij žestoko prigovorio svome biskupu u Aleksandriji Aleksandru, kada je ovaj govorio pred svojim klericima i svećenstvom. (Hist. eccl. 1, 5). To je bilo između 318—320. g. On poče učiti: Krist ne potječe od iste biti s Ocem, nego je prvo Očevo stvorenje; Sin je promjenljiv po svojoj naravi, nepromjenljiv po svojoj vlastitoj volji; Sin je sustvaratelj svijeta. Arij je dakle učio, da Isus nije pravi Bog, iste biti s Ocem, time je tvrdio, da je Isus stvor Božji.

Istočnjaci su se vazda bavili rado filozofijom, pa nije čudo, da je i ovo krivo filozofiranje našlo brzo odjeka kod nekih Arijevih znanaca. To je kod istočnjaka lakše, jer je malo koji narod željan navotarija kao onaj. Osobito je važna činjenica, da je uz Arija pristao Eusebij iz Nikomedije, koji je puno važio kod Konstantina i njegova dvora. Ovome se pridružili i povjesničar biskup Eusebij iz Cesareje, te biskup Paulin iz Tira, pa i nekoji drugi biskupi. Aleksandrijski biskup opomenu Arija, a kada to nije pomoglo, opomenu ga pismeno skupa s ostalim klerom svojim. (Sokrat, Hist. eccl. I, 6), napokon ga izopći iz Crkve na saboru aleksandrijskom g. 320 ili 321. No ni to nije pomoglo, dapače ga je javno uzeo u zaštitu nikomedijski biskup Eusebij i primio u svoje sjedište. Aleksandar je na to poslao opširna pisma biskupima; kasnije je izdao i okružnicu, koju je potpisao i njegov pravovjerni kler. Sve je malo koristilo, pa je prijetila ozbiljna pogibelj e će iz male iskre brzo zaplamsati velika vatra. Tu je trebalo hitro priskočiti u pomoć; a tome je mogao da doskoči jedino crkveni sabor. I do toga je došlo.

Još se ne može povjesnički utvrditi pitanje, da li je sam car potpisao poziv na sabor ili u dogovoru s papom. Svakako je na sabor došao i car Konstantin, uz sjajnu pratnju dakako. Nije ni čudo, da se taj car ponašao kao zaštitnik Crkve i da si je možda koješta dopustio ili svojatao, što se u običnim prilikama ne bi nikako dopusti-

lo. Ta to je prvi kršćanski vladar od osnutka Crkve, koja je sve do tle morala da se sakriva po katakombama. Eusebij opisuje početak sabora: Biskupi sjedoše svak na svoje mjesto. Duskora uđu dvorski činovnici (ali samo katolici), a malo zatim najavljen je carev dolazak, pa odmah ustadoše svi biskupi na nože. Car »uđe kao Božji glasnik, vas u zlatu i draguljima, sjajna pojava, vrlo visok i vitak, pun ljepote i veličanstva. S tom je visosti on znao da spoji vrlo mnogo čednosti i vjerske poniznosti, pa je ponizno oborio oči na tle i nije prije sjeo nego li mu biskupi za to dadoše znak. Iza njega posjedaše i drugi« (l. c. II, 11). Prije otvora održane su konferencije, na kojima su govorili biskupi, svećenici i svjetovnjaci učeni (Sokrat, l. c. I, 8), ali na samom su saboru govorili tek biskupi (Sosomen, *Histor. eccl.* I, 20). Rad je bio podijeljen u komisije kao i kod novijih sabora. Na saboru su bili i Eusebijanci, koji nijesu bili složni među sobom, ali ipak na koncu potpisaše dekrete saborske. (Atanasij, *De decretis syn. Nicenae*, c. 3).

Sabor je protiv Arija prihvatio ovaj symbolum: »Vjerujemo u jednoga Boga, Oca svemogućega, stvoritelja neba i zemlje, svega vidljiva i nevidljiva. I u jednoga Gospodina Isusa Krista, Sina Božjega jedinorodenoga. I od Oca rodenoga prije svih vjekova, t. j. iz biti Očeve. Boga od Boga, svjetlo od svjetla, Boga pravoga od Boga pravoga, rodenoga, nestvorenoga, jednobitnoga Ocu, po kojemu je sve stvoreno, što je na nebu i na zemlji. Koji radi nas ljudi, radi našeg spasenja siđe s nebesa i utjelovi se, postade čovjek, mučen je i uskrsnu treći dan, uzide na nebo i doći će suditi žive i mrtve. I u Duha Svetoga. Na one pak, koji vele: Bijaše vrijeme, kada on ne bijaše, i ne bijaše prije nego li je rođen, i nastao je iz ničesa, ili koji vele, da je on od druge hipostaze ili usie (nego li Otac), ili da je Sin Božji stvoren ili da je promjenljiv ili podvrgnut promjeni; na ove udara katolička Crkva izopćenje«. Ovako nam je ova vjeroispovijest sačuvana kod Eusebija, Sokrata, Gelasija, Atanasija i drugih. I koptički se prijevodi s ovim slažu. Svi su biskupi osim petorice potpisali taj symbol (vjerovanje). Ti su potpisi postojali još u doba Epifanija, dakle svršetkom IV. vijeka (Epiphanes, *Haeres.* 69, 11).

Kad su caru predali to vjerovanje, pokloni mu se kao objavi Božjoj, kao »objavi Duha Svetoga, koji se nalazi u tako svetim ljudima« (Sokrat, I. 9).

Sabor je dalje vijećao i o svetkovanju Uskrsa. Postojala je naime na Istoku prepirka još iz prvog vijeka: jedni su svetkovali kako mi katolici sada što svetkujemo prema uštapu; drugi su svetkovali na povjesnički dan, kad je Isus svetkovao. Obe su stranke nejednake tom prigodom. Irenej je na čelu galskih biskupa izdao sinodalno pismo, koje nam se sačuvalo u fragmentu kod Eusebija (*Histor. eccl.* V. 26), gdje veli »da rimski biskupi prije Sotera, naime Anicet, Pijo, Higin, Telesfor i Ksist (ovaj je živio na početku 2. vijeka) nijesu držali azijsku praksu (kakova je bila u Maloj Aziji) niti su to trpjeli

kod svojih; ali su ipak bili u miru s onima, koji su došli u Rim iz predjela, gdje je takova praksa vladala; dapače su onim biskupima (kvartodecimanskim) slali sv. Euharistiju u znak jedinstvenosti«. Nicejski je sabor i tu postavio red i jedinstvenost u crkvenoj disciplini. Konstantin je odluku sabora saopćio svim biskupima, koji nijesu prisustvovali saboru: »Kad se iznijelo pitanje o sv. danu pashe, općenito se cijenilo zgodnim, da je svi svugdje svetkuju u isti dan. Ta što je ljepše i prikladnije, nego da svi na jedan određeni način bez povrede drže ovu svetkovinu, po kojoj smo zadobili nadu u besmrtnost. (Eusebij, Vita Const. III. 18).

Melet je bio biskup u Tebaidi, pa se usudio da podijeli sv. redove klericima iz tuđih biskupija: Nekoji biskupi ne htjedoše da imadu zajednice s njime. Sokrat, Teodoret i Gelasij donose zaključak nicejskog sabora glede Meletija: »Moralo se raspravljati o Meletiju i o onima, koje je on zaredio. Sabor je bio za blagost, jer, tačno uzevši Melet nije zaslužio obzira, pa je tako zaključeno, neka on ostane u svom gradu, ali bez vlasti da dijeli redove ili bira klerike, niti se smije u tu svrhu zadržati u okolici ili u kojem drugom gradu. Neka mu ostane samo naslov biskupa, a od njeга zaredene klerike valja na novo ojačati (revalidirati) svetim rukopoložanjem i onda pripustiti u crkvenu zajednicu, i to tako, da zadrže čast i službu, ali će svagda i svugdje biti zapostavljeni onim klericima, koje je zaredio biskup Aleksander (naime Melet bio sufragani aleksandrijskog biskupa Aleksandra)«. Sabor je izdao uz to 20 kanona crkvene discipline.

Kako se vidi, prvi je općeniti crkveni sabor odlučio u stvarima vjere i crkvene discipline. To mu pravo nije nitko osporio ni prije ni poslije. Ovime je osuđen protestantizam. No s Nicejskim su saborom u protivnosti i danas istočne crkve, koje ne priznaju rimskog papu kao vrhovnu glavu Crkve Kristove, t. j. kao onoga, bez koga nema ni pravog, jošte manje nepogrešivog crkvenog sabora. Ogladajmo i ovo pitanje.

* * *

Tko je sazvao nicejski sabor? tko mu je predsjedao? da li ga je papa potvrdio?

Već smo vidjeli, da prvo pitanje još nije riješeno. Eusebij samo ovo piše: »Car je časnim pismima zamolio biskupe svih krajeva (apantahoten), da što prije dođu u Niceju« (Vita Const. III. 6). Činjenica je, da su saučestvovali i biskupi, koji nijesu bili iz rimske države, niti su njihove biskupije bile u ikakovoj ovisnosti s rimskom vlašću, nego su bile u zajednici s rimskim biskupom. Ova činjenica navodi nas, da su oni došli ne na Konstantinov poziv, nego rimskog biskupa. Eusebij uz to ne govori o tekstu poziva ni o tome, ko je pozvao sabor, nego govori tek o vanjskoj djelatnosti Konstantinovoј. Ova je djelatnost u tome sastojala, da je car biskupima

preporučio učestvovanje osobno kod ovog sabora i stavio im na raspoloženje državna kola i konje. Poznija starina dapače kaže, da su Konstantin i papa Silvestar pozvali nicejski sabor. Tako nalazimo u pontifikalnoj knjizi pape Damasa i kod šestog crkvenog sabora g. 680. Rufin (koji piše svoju Povijest u g. 402—403) dapače veli, da je Konstantin pozvao ovaj sabor »ex sacerdotum sententia« t. j. po savjetu mnogih svećenika: Zašto da tu isključimo papu? Dobro opaža Hefele (koji se na ovo osvrće), da je Konstantinu sigurno više stajalo na srcu da učestvuje rimski biskup svojim ugledom i vlašću, nego li ma koji drugi biskup (Conciliengeschichte I. 256). Vidi se iz imena, da je na saboru bilo biskupa i sa zapada, a sigurno rimski je biskup sa zapada bio najvažniji čimbenik. Konstantin je govorio na početku sabora latinski, pa to slutiti da je bilo dosta učesnika sa zapada ili je možda on to učinio stoga, jer su saboru učestvovali odaslanici rimskog pape: ovo je zadnje još važnije, jer oni na saboru nijesu imali nuzgrednu, nego vrlo važnu ulogu. Koju?

Prema Eusebiju (Vita Const. III. 13) car je pozdravio sabor latinskim govorom, dao to prevesti na grčki i prepustio riječ predsjednicima sabora. Od druguda znademo, da je jedan biskup drugoga Konstantinu tužio, a on im nije htio suditi, jer »da se njemu ne dolikuje svećenicima suditi« (Sozomen, Histor. eccl. I. 17). Kako bi on sudio u dogmama i biskupu Meletu? Eusebij uz to iznosi, kako je Konstantin pokušao, da izglati pitanje arijanizma mirnim putem i kako je u tu svrhu poslao bio u Aleksandriju svog prijatelja Hosija, biskupa u Kordovi (l. c. II. 69). Ovaj je biskup predsjedao i nicejskom saboru. Ta o njemu kaže retorski Atanasij: »Kome saboru nije on predsjedao?« (De fuga sua 5). To pitanje ne možemo razumjeti, ako nije Hosij predsjedao nicejskom saboru. Eusebij napominje, da papa nije bio prisutan kod ovog sabora poradi starosti (vita Const. III. 7). U čije je ime pak mogao Hosij da predsjedava? On je bio biskup u Kordovi u Španjolskoj. Nije dakle mogao biti iznad istočnih patrijarha poradi svoje biskupske stolice. Nije li možda stoga predsjedao, jer je bio prijatelj carev? Istina od g. 313. nalazimo Hosija za jedan decenij i više kao careva savjetnika (Nicefor, Hist. eccl. 7, 42). No i Eusebij iz Nikomedije bio je uplivan, možda i više nego li Hosij kod cara, dapače je Eusebij nadahnuo pismo, koje je car poslao u Aleksandriju g. 324. i pozivao obe stranke, da se izmire i popuste. (Eusebij, Vita Const. 2, 64). Konstantin je bio čovjek političkog takta, pa je teško vjerovati, da bi on osjetljivim Istočnjacima bio pretpostavio biskupa sa Zapada i to u tako važnom i prvom crkvenom saboru. Uz to na potpisu nalazimo Hosijevo ime na prvom mjestu, a odmah do njega imena rimskih svećenika, papinih odaslanika Vita i Vincencija. Za ove zadnje znademo, da su papu zastupali, pa su zato potpisali dekrete sabora odmah iza Hosija i pred patrijarsima Aleksandrije i Anti-

ohije. Gelasij (dakle u 5. vijeku) veli izričito, da je Hosij predsjedao u ime papino (Hist. conc. Nic. 2, 5). Vit i Vincencij su bili jednostavni svećenici, ne biskupi, i ipak su odmah iza Hosija potpisali dekrete, dakle ispred patrijarha. To je neprotumačivo (to ne susrećemo nikada ni u svojoj crkvenoj povijesti), ako oni nijesu i predsjedali, dakako u ime papino, koji ih je i poslao na sabor nicejski. Ne upotrebljuje Eusebij badava riječ »predsjednici« (proedroi u pluralu^{*)}.

O tome nema sumnje, da su dekrete potpisali papini legati. Drugo je pitanje: da li je papa Silvestar ove dekrete također i potvrdio? G. 451. kalcedonski sabor šalje papi na potvrdu sve svoje dekrete, i ako su tom saboru kao i nicejskom predsjedali papini legati. U popratnom pismu veli carigradski patrijarh papi ovo: Do tebe stoji snaga i vrijednost ovih dekreta (gestorum vis omnis et confirmatio auctoritati vestrae Beatitudinis fuerit reservata). Isto kaže i sam sabor o papinoj potvrdi (Omnem vobis gestorum vim insinuavimus, ad comprobationem nostrae sinceritatis, et ad eorum, quae a nobis gesta sunt, firmitatem et consonantiam). Car je Marcijan smatrao, da je papina potvrda ne samo nužna, nego je ponovno pisao papi, neka potvrdi dekrete kalcedonskog sabora posebnim pismom, da se uzmogne to proglasiti i po grčkom carstvu i tako oduzeti svaku sumnju o ugledu tih dekreta; inače da će ljudi u strahu biti, je li sabor obvezuje sa svojim dekretima (nonnullorum animis ambiguitatem multam iniecit, utrum tua Beatitudo, quae in sancta synodo decreta sunt, confirmaverit. Et ob eam rem tua pietas litteras mittere dignabitur, per quas omnibus ecclesiis et populis manifestum fiat, in sancta synodo peracta a tua Beatitudine rata haberi). I g. 485. jedna sinoda 40 biskupa iz raznih krajeva Italije veli svom sigurnošću (naprama Grcima), da je papa potvrdio nicejski sabor, kad je to zatražilo 318 biskupâ (confirmationem rerum atque auctoritatem sanctae romanae ecclesiae detulerunt. Mansi, Coll. Concil. VII. 1140). Sokrat donosi, da je već papa Julij (337—352) naglasio, kako »crkveno pravilo« traži te ne vrijede dekreti bez papine potvrde (canon ecclesiasticus vetat, ne decreta

^{*)} U kanonu šestom veli sabor: »Stari običaj, koji vlada u Egiptu, Libiji i Pentapolisu, neka i dalje ostane u svojoj snazi, da naime aleksandrijski biskup ima vlast nad svim ovim (pokrajinama), jer i za rimskog biskupa postoji jednaki odnošaj«. Iz toga su nekoji htjeli, da je tekar nicejski sabor uveo primat papin nad onim crkvama. To ne stoji. I prije tog sabora imao je papa patrijarhalnu vlast nad Istokom kao i biskup Aleksandrije i Nikomedije. I Phillips (Kirchenrecht, 36) veli, da u tom kanonu nema ni govora o papinom primatu. Tako i u Kalcedonskom saboru (g. 450) ovako shvaća papinski legat nicejski kanon: Quod Ecclesia Romana semper habuit primatum; teneat autem et Aegyptus, ut episcopus Alexandriae omnium habeat potestatem, quoniam et Romano episcopo haec est consuetudo.

absque sententia episcopi romani sanciantur). I g. 343, dakle u doba tog pape, održao se sabor u Sardici za cara Kanstansa. I tu je Hosij predsjedao sa dva papina legata. Sabor se na svršetku obratio papi za potvrdu svojih dekreta i jamči, da je papina potvrda bila nužna za vrijednost i obvezu tih dekreta. (Hoc enim optimum et valde congruentissimum videbitur, si ad caput, id est ad Petri sedem, de singulis quibusque provinciis domini referant sacerdotes). I Collectio Dionysii exiguī (uvaženo djelo oko g. 500.) ima izričito, da je dekrete nicejskog sabora potvrdio papa Silvestar (et placuit, ut haec omnia mitterentur ad episcopum urbis Romae Silvestrum). Ove je zadnje podatke u glavnome skupio Baronij (Hefele usvojio kritički), pa i on tvrdi, da se ne može sumnjati o papinoj potvrdi.

Kamo sreće, kad bi naši grkoistočnjaci proučili povijest prvih vjekova! Brzo bi došli do uvjerenja, da je sva prošlost već prve kršćanske dobe u prilog jedino katolicima. Onda bi i potražili bez predsuda onoga, koga je Krist Bog postavio da upravlja svom njegovom Crkvom, — rimskog papu*).

A.

*) Nedavno su pravoslavni izdali u Srijemskim Karlovcima »Prvi veseļjenski sabor 325. g. u Nikeji. Proslava hiljadugodišnjice« (Str. 25). Taj spis nigdje ne spominje ulogu papinskih legata u ovom saboru. To je karakteristično, kako se eto istočnjaci boje povjesnih istina, koje ih uznemiruju. Ovako je jedan Židov istrġao Danijelove sedmice o dolasku Mesijinu. Silom bje istinu.